

Vinkkejä tammanomistajille

Moni tammanomistaja aprikoi aina keväisin, astuttaisiko tammansa ja millä oriilla. Asiaa sietääkin harkita, sillä tuleva jälkeläinen elää parhaassa tapauksessa kolmisenkymmentä vuotta omistajansa ilona tai suruna.

Islanninhevosten jalostusarvon määrittämiseksi on olemassa näyttelyjärjestelmä, jonka pohjalta tammanomistaja voi päättää, käyttääkö hevostaan kasvatuksessaan ja minkätyyppisellä oriilla on paras mahdollisuus saada tavoitteiden mukainen jälkeläinen. Tavoitteiden mukainen tarkoittaa tässä kohdassa kasvattajan omaa jalostustavoitetta, joka voi toki poiketa yleisestä jalostustavoitteesta.

Islanninhevosten tämänhetkessä jalostustavoitteessa on kuitenkin kohtia, joiden arvioinnin voi suorittaa vain omistaja itse. Näyttelyssä on lähes mahdotonta arvioida hevosen terveyttä (jollei se ole sairas itse näyttelyssä), ylläpidon edullisuutta eli rehunkäyttökykyä, hedelmällisyyttä sekä luonnetta käsiteltäessä ja kotiololoissa. Nämä ovat kuitenkin erittäin tärkeitä ominaisuuksia sekä perhe- että suoritushevoseille. Toisaalta ne ovat ominaisuuksia, joiden puutteen perusteella voi olla aiheellista jättää itse näyttelyssä hyvinkin pärjännyt tamma astuttamatta.

JALOSTUSTAVOITE

Ennen kuin kannattaa astuttaa minkäänlaista tammaa, on ajateltava, mihin käyttöön ja mille kohderyhmälle tuleva varsa on tarkoitettu. Söpöjä kuin lelukaupan hyllyltä varsat ovat vain hetken, joten se ei voi olla astutuksen perusteena.

Yleinen jalostustavoite tarjoaa hyvät raamit siihen, millainen islanninhevosen tulisi olla, mutta jokaisella kasvattajalla on myös oma mielikuvansa siitä mitä haluaa kasvattaa, millainen on se unelmien hevonen.

Jos kasvatat varsan vain myyntitarkoituksessa, on yleinen jalostustavoite hyvä ohjenuora. Samoin silloin, jos itselläsi ei ole vankkaa kokemusta islanninhevosista ja mielikuvaa ihannehevosestasi. Tärkeimpinä ominaisuuksina pidetään rakenteen osalta hyvää kaulaa ja ryhtiä. Ratsastuspuolella painottuu tietysti töltti ylitse muiden.

Jos tammasi on arvosteltu, kannattaa katsoa, ettei sama ominaisuus ole huono molemmilla vanhemmilla. Jos tammasi on saanut jostain kohdasta alle 7,5, tulisi saman arvostelukohdan olla oriilla mielellään ainakin 8. Suomessa on jo useita varsin korkealle arvosteltuja oriita, joiden joukosta pitäisi löytyä kaikille tammoille sopiva puoliso korostamaan hyviä ominaisuuksia ja tasapainottamaan huonoja.

Askellajien ja töltnin säilymisen kannalta on turvallisinta astuttaa nelikäyntihevoset viisikäyntisillä. Varsinkin 3,5-käyntisen tammien astuttamisessa on suotavaa, että oriilla on erittäin selkeät viisi askellajia. Pelkkä "jalostuspassi" (5,5-6,5) ei ole välttämättä riittävä. Toisaalta jos tammalla on erittäin hyvä ja helppo töltti, sen voi astuttaa vastaavalla oriilla. Hyvät liikkeet ovat tärkeimmät, mutta niitä kaikilta jalostukseen hyväksytyiltä oreilta vaaditaankin.

TERVEYS

Mikäli tiedät tammallasi olevan jonkin vaivan, joka haittaa olennaisesti sen käyttöä, harkitse tarkkaan haluatko toista samanlaista. Esimerkiksi kesäihottuma ja patti saattavat olla jossain määrin perinnöllisiä, eikä tällainen hevonen ole paljonkaan arvoinen jalostuksessa.

Jos kuitenkin päätät astuttaa sairaan tammasi, varmista mahdollisimman tarkkaan, ettei oriilla tai sen lähisukulaisilla ole vastaavia vaivoja. Näin mahdollisuutesi saada terve varsa paranevat. Samaten jos tammalla on erittäin huonot jalat käytössä eli jatkuvia rasitusvaivoja tai vaikkapa polkemia, ei auta vaikka se olisi näyttelyhetkellä saanut jaloista hyvinkin arvosanan. Sinun on kasvattajana tunnettava vastuusi ja valittava hyväjalkainen ori tai jätettävä tamma käyttämättä. Toisaalta orinvalinnassa voit

ruveta epäilemään oriin terveyttä, jos sillä on jatkuvasti peruutuksia ilmoitetuista esiintymisistä, näyttelyistä ja kilpailuista.

Myös rehunkäyttökyky on islanninhevosten kohdalla arvioinnin arvoinen asia. Niitähän mainostetaan usein nimenomaan vaatimattomina pitää, joten kasvattajan on jo hevosen hyvinvoinnin vuoksi arvioitava, onko tamma se vaatimaton pihatto-oloissakin pärjäävä satujen saaren ratsu, vai onko se loimitettava ja ruokittava kalliilla erikoisrehuilla, jotta se selviäisi Suomen talvesta edes talliloissa. Jalostusmääritelmässä mainitaan myös runsas talviturkki, jota ei kesäisissä näyttelyissä päästä arvioimaan.

Hedelmällisyys on siitä käytännöllinen piirre, että hedelmällisyydeltään heikko hevonen ei luonnonmenetelmällä juuri lisääny. Mutta nykyisin alkionsiirtojen ja keinohedelmöityksen ollessa mahdollista voi tämäkin ongelma kasvaa. Jos muutoin terveen tamman tiineeksi saaminen on jatkuvasti ongelmallista, kannattaa harkita, onko se edes jalostukseen sopiva eli kannattaako sen tiineeksi saamiseen nähdä niin paljon vaivaa. Vastaavasti jos oriin tiinehdyttämisprosentti on huono, saattaa tammanomistajalle koitua ylimääräisiä astutusreissuja sen takia ja tietysti lisäkuluja.

LUONNE

Vaikka näyttelyissä arvostetaan eteenpyrkivää ja tulista luonnetta, kellään ei kaikei ole Suomessa vielä varaa kasvattaa hevosiaan ainoastaan islantilaisten ammattiratsastajien ratsastettavaksi näyttelyissä ja kilpailuissa. Mikäli tammasi on ollut jatkuvasti esimerkiksi kovin arka ja hysteerinen tai koko tarmollaan vastaan paneva saati sitten vihainen, valitse ehdottoman hyväluonteinen ori. Tässä tapauksessa olisi hyvä jos sinulla olisi mahdollisuus kuulla myös minkäluonteisia jälkeläisiä orilla on.

Ihanneharrasteratsun luonne ja eteenpyrkimyspisteet ovat kahdeksikon paikkeilla. Tällöin hevonen on kevyesti eteenpyrkivä ja kuuliainen. Jos hevonen on saanut näyttelyssä eteenpyrkimyksestä 9 ja luonteesta 7, voi tarkkaavainen lukija lukea rivien välistä että kyseessä on todella kuuma ja hiukan vaikeasti hallittava otus. Toisaalta kilttikin hevonen voi menettää luonnepisteitä lievän vastahakoisuuden ja laiskuuden takia ja saada tulokseksi 7 luonteesta ja eteenpyrkimyksestä.

JA SITTEEN HOMMIIN

Kun vihdoinkin olet löytänyt oriin, jolla aiot tammasi astuttaa, tulevat eteen käytännön ongelmat. Oriinpitäjät toivovat usein, että tamma tulisi astutettavaksi jotakuinkin kiiman aikaan, joskin monilla on sopimuseläinlääkäri kiiman ja tiineyden toteamiseksi. Jos tammasi joutuu olemaan pitkään oriin luona, nousevat luonnollisesti ylläpitokustannukset astutuksen yhteydessä, hoitomaksut kun peritään joka päivältä.

Kiiman voit todeta seuraavista merkeistä itsekin: tamma nostelee häntäänsä, virtsaa usein ja "vilkuttelee" hännänalusiaan. Myös limaneritys on mahdollista. Tamma hännää toisia hevosia ja mahdollisesti tarjoutuu ruunille. Toiset hevoset saattavat "irvistellä" haistaessaan tamman virtsaa. Hevosta voi olla vaikea saada kiinni, hankala ratsastaa tai se voi olla laiska. Tarkimmat hevosenomistajat väittävät jopa erottavansa kiiman tuoksun tamman virtsasta.

Kaikki tammat eivät kuitenkaan näytä kiimaansa kotona mitenkään, varsinkaan yksineläjät. Tällöin kiimasta saa parhaiten kiinni kutsumalla eläinlääkäriin, joka tutkimuksen jälkeen voi kertoa suurin piirtein missä vaiheessa mennään: onko tamma juuri ovuloinut, tapahtuuko munasarjoissa mitään vai onko kiima peräti juuri parhaimmillaan. Eläinlääkärintarkastuksen yhteydessä voi myös tarkistuttaa että tamma on gynecologisesti terve eli voiko se ylipäätään tiinehtyä.

Kun astutusajankohta on selvillä, on päätettävä haluatko viedä tamman oriin luo luonnolliselle vierailulle vai tilata tavaran kätevästi paketissa ja keinosiemennyttä hevosen kotona. Jos tamma viedään orin luon, siltä pitää poistaa kengät ainakin takajaloista potkuvammojen välttämiseksi. Lisäksi oriinomistajalle on syytä kertoa, jos tamma on epäsosiaalinen laumassa, sekä oman että toisten hevosten turvaamiseksi.

Noin kaksi viikkoa astutuksen jälkeen on aika tarkistaa, tärppäsikö. Eläinlääkäri tekee tammalle ultraäänitutkimuksen, jossa varmistetaan myös ettei kyseessä ole kaksosraskaus. Jos tamma on jäänyt tyhjäksi, onkin pian taas aika rientää oriin luo tai siemennettäväksi, sillä tammän kiimakierto on noin kolme viikkoa. Hevosilla hormonitoiminta on voimakkainta kesäaikana, sillä varsoille on edullisinta syntyä laidunkaudella. Kiimat alkavat keväällä ja loppuvat syksyllä, joten paras aika aloittaa astutus on huhti-toukokuussa. Näin jää aikaa uusinoille, jollei heti tärppää.

TIINEYS

Tiineysaikana tammän hoidossa on syytä noudattaa ennen kaikkea tervettä järkeä: mitä itse tekisit raskaana ollessasi? Normaalia liikuntaa voi jatkaa tiineyden loppupuolelle, ja täydellisen äitiysloman voi aloittaa kuukautta-paria ennen synnytystä. Ylimääräistä räsitusta ja kaikkea epänormaalia on syytä välttää, ja rehujen on oltava ensiluokkaisia; varsinkin home voi olla sikiöllekin vaarallista. Ruokalisää normaalikunnossa oleva hevonen ei tarvitse ennen kolmea viimeistä tiineyskuukautta, mutta tilannetta kannattaa seurata. Tamma ei saa laihtua. Virusaborttirokotus voi olla aiheellista ottaa, mikäli hevosesi on tallissa, josta reissataan kursseilla ja kisoissa.

Islanninhevosen tiineys kestää keskimäärin viikon kauemmin kuin muiden hevosten eli 11 kuukautta ja viikon. Synnytys ei kuitenkaan välttämättä tapahdu kalenterin mukaan. Moni tiineys on kestänyt yli vuoden. Toisaalta varsa on voinut putkahtaa maailmaan pari viikkoa aikaisemminkin.

Noin kuukautta ennen laskettua aikaa voi kaiken varalta kuitenkin jo ruveta tähyilemään lähestyvän varsomisen oireita. Ensimmäinen merkki on tammän vatsan nouseminen: varsa asettuu lähtökuoppiin. Samoihin aikoihin yleensä utareet turpoavat. Tämä tapahtuu useita viikkoja ennen varsomista. Seuraavaksi tammän lautaset muuttuvat kulmikkaammiksi ja lautasen lihakset pehmenevät. Utareissa nisät muuttuvat ulkoneviksi ja pingottuneisuus lisääntyy. Tämä ennakoi jo lähiaikoina tapahtuvaa varsomista. Viimeisin ja varmin merkki on vahatippojen ilmaantuminen nisiin. Tässä vaiheessa tammaa on tarkkailtava tunnin-parin välein. Vaikka mitään edellämäinittäjä merkkejä ei olisikaan, on tammaa hyvä seuraila tiiviimmin jo pari viikkoa ennen laskettua aikaa, sillä kaikki tammät eivät näytä edellä mainittuja merkkejä.

SYNNYTYS

Islanninhevonon on yleensä hyvä synnyttäjä, sillä puolivillinä eläminen Islannissa on karsinut luonnonvalinnalla huonot synnyttäjäät pois. Kuitenkin aina jos synnytys tuntuu venyvän tai jälkeiset eivät tule varsomisen jälkeen tunnissa pois, ota yhteys eläinlääkäriisi.

Kun varsa on syntynyt ja jaloillaan on seuraava koetinkivi imemään pääsy. Varsan tulisi päästä välittömästi syntymän jälkeen emänsä nisälle. Tilannetta kannattaa seuraila rauhassa kauempaa, mutta mikäli tamma ei anna varsan imeä tai mahdolliset toiset hevoset ovat häiriöksi, voi tammän ja varsan eristää muista hevosista ja tarvittaessa sitoa tammän kiinni, sillä nämä ensimmäiset maitotipat ovat varsalle elintärkeät.

Myös ensimmäisten ulosteiden olisi ilmaannuttava muutamien tuntien kuluessa. Jos tämä varsapiki eli "pihkapaska" on juuttunut, varsa seisoo sahapukki-asennossa häntä pystyssä ja yrittää ponnistaa. Tilannetta voidaan joutua auttamaan peräruiskein. Taas on hyvä pyytää ohjeet eläinlääkäriltä.

Kun nämä kaikki koettelemukset ovat onnellisesti takana, voidaankin miettii varsan nimen lisäksi myös tammän astuttamista uudelleen. Niin sanottu varsakiima on jo reilun viikon kuluttua varsomisesta ja siitä seuraava taas kolmen viikon kuluttua.

IMETYSAIKA

Yleensä islanninhevosvarsojen annetaan olla emänsä mukana ainakin ensimmäiset kuusi kuukautta. Jollei tammaa ole astutettu uudelleen, ei pidemmällekkään imetykselle ole esteitä, mutta tammän riittävästä rehunsäannistä on huolehdittava, jottei se laihtu.

Hyvällä laiumella tammät ja varsat eivät yleensä tarvitse varsinaista lisäruokaa, mutta vettä, suolaa ja kivennäisiä pitäisi olla saatavilla. Sisäruokintaan siirryttäessä tammalle tulee antaa riittävästi heinää ja myös väkirehua riittävän maidonerityksen turvaamiseksi ja tammän lihaskunnan säilyttämiseksi. Viimeistään sisäruokintaan siirryttäessä molemmat on myös syytä madottaa.

Varsinkin uudelleen astutettujen tammojen ruokintaan on kiinnitettävä huomiota, sillä liian laihassa kunnossa oleva tamma ei suoriudu kahden varsan kasvattamisesta, ja luomisen riski on suuri. Tämän vuoksi tiineiden tammojen varsojen vieroitus kuuden kuukauden iässä onkin varsin perusteltua. Mikäli tamma on jo syksyllä lähtunut liikaa, vahinko voi olla jo tapahtunut.

VIEROITUS

Vieroitus sujuu varsan kannalta helpoimmin, jos se voi olla ikätovereidensa kanssa vieroituksen jälkeen. Myös tässä vaiheessa pienet islanninhevokset syövät yllättävän paljon, ja hyvää heinää voikin antaa varsoille vapaasti. Väkirehulisäkään ei ole pahitteeksi. Viimeistään tässä vaiheessa varsa on myös syytä rokottaa jäykkäkouristusta vastaan sekä madottaa uudestaan.

Ennen vieroitusta varsa tunnistetaan, mikäli se aiotaan rekisteröidä Suomen Hippokseen. Lisätietoja rekisteröinnistä löydät omalta sivultaan.